

Szoták Szilvia

Ausztria kisebbségpolitikája 1918-tól napjainkig

A mai Ausztria területén hat hivatalosan is elismert népcsoport él: a burgenlandi és bécsei magyarok, a karintiai és stájerországi szlovének, a burgenlandi horvátok, a bécsei csehek, szlovákok, valamint a romák és szintik.

A magyar nyelvszigetek lakosait a 10-12. században telepítették Burgenlandba a magyar királyok, határőri feladatok ellátására. Már a 16. században is külső nyelvszigetet alkottak, s a nyelvhasználatukban ekkor is relatív magas volt már a német jövevényszavak használata. 1918 után - az Osztrák-Magyar Monarchia széthullásával – Burgenland és az itt élő magyarság Ausztriához került, de nyelvét továbbra is szabadon használhatta. Ausztria nemzetközi nyomásra a belső törvénykezésébe is igyekezett belefoglalni a kisebbségi emberi jogokat. Az 1938-ig működő felekezeti iskolákban² továbbra is folyhatott anyanyelvű oktatás, de ezek csak az elemi iskolai igényeket elégítették ki. Összességében ugyan nem történtek felülről jövő erőszakos intézkedések a magyar nyelv gyakorlása ellenében, azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a trianoni határmódosítással elhagyta Burgenlandot a magyar nyelvű értelmiség, a tanító és hivatalnokréteg, valamint a közép- és felsőfokú intézmények is a határ túloldalán maradtak. Ez olyan óriási veszteséget jelentett, amelyet mai napig nem tudott pótolni a burgenlandi magyarság.

Hosszú ideig nem képviseltették magukat a politikai életben, nem szerveztek pártokat, politikai egyesületeket. Az 1938-ban bekövetkező politikai változások az általános iskolai magyar nyelvű képzést is ellehetetlenítették. A II. világháború után a már 30 éve értelmiség nélkül maradt magyarság sorsát csaknem megpecsételte a vasfüggöny okozta elszigeteltség. Az identitástudatát, magyarországi kapcsolatait elvesztett közösség csaknem teljesen asszimilálódott, emellett lélekszáma is jelentősen csökkent. Az asszimilációt csak erősítette a zárt mezőgazdasági közösségek felbomlása, a vegyes házasságok megkötése, s a főleg Bécs felé irányuló ingázás. A már-már identitástudatát veszített közösség csaknem az utolsó pillanatban, 1968-ban alapította meg a Burgenlandi Magyar Kultúregyesületet, amelynek célja a magyar népcsoport érdekeinek képviselete a politikában, helyzetének javítása, valamint a burgenlandi magyar hagyományok ápolása a felekezeti és politikai függetlenség megőrzésével.

A karintiai szlovének³ (korábban alpokbeli szlávok) 1400 évvel ezelőtt telepedtek le Karintia és Stájerország területén. A 19. század közepén a Karintiában is jól érezhető nacionalizmus etnikai összetűzésekhez vezetett. 1920. október 10-én a Dél-Karintia hovatartozásáról tartott népszavazás eredményeként a területet az akkori Jugoszlávia helyett Ausztriához csatolták.

A 20-as években tárgyalásokat folytattak az osztrák állammal kulturális autonómiájuk és népcsoportjuk elismerésért, de eredménytelenül. A nemzeti szocialisták üldözték a szlovéneket, s 1942-től kitelepítésekre is sor került. Az őket ért atrocitásokra fegyveresen is válaszoltak: a partizán mozgalom egész Karintiára kiterjedt. Összességében ezek a megmozdulások a szlovén népcsoport megerősödéséhez vezettek. Az 1955-ös államszerződés

¹ Az 1991-es népszámlálási adatok szerint (a 2001-es népszámlálási adatok még nincsenek teljesen feldolgozva, így a pontosabb összehasonlítás végett mindenhol az 1991-es adatokat használtam) a használati nyelv alapján számuk Ausztriában 19638, becslések szerint 25000.

² Összesen hat felekezeti iskoláról van szó: Felső- és Középpulyán katolikus, Felsőőrött katolikus és református, Alsóőrben katolikus, Őriszigeten evangélikus.

³ Számuk 20191, becslések szerint 40-50000. A nyelvük nem különbözik a szlovéniai nyelvhasználattól; erős a német jövevényszavak hatása.

nép csoportként nevezte meg a szlovéneket, de az ott elismert kisebbségi jogok csak részben valósultak meg, s ez további küzdelemre adott okot. Az 1972-ben kirobbanó helységnévtábla-konfliktus napjainkig tart. A kötelező kétnyelvű oktatás bevezetéséért 1958-ban sztrájkoltak is a szlovének. (Ők küzdenek a legradikálisabban jogaik megvalósulásáért.)

A horvátok⁴ 1533-84 között vándoroltak az akkori Nyugat –Magyarország és Alsó- Ausztria keleti területére Horvátországból, Dalmáciából és Szlovéniából, főleg az oszmán előrenyomulás, illetve az osztrák és magyar földesurak betelepítési szándékai miatt. A ma is erős horvát öntudat 1848 után kezdett kifejlődni, s a történelmi események hatására egyre tudatosabbá válni. Az 1868-as törvények értelmében a horvát nyelvet már használhatták az iskolában és a hivatalokban. Az első világháborút lezáró békeszerződés után horvát lakosú falvak maradtak Magyarországon, illetve kerültek Csehszlovákiához is. A nemzeti szocializmus időszaka alatt a német néptörzs megerősítése végett elkészült egy terv a horvátok kitelepítéséről. 1934-ben megalakították Bécsben a Burgenlandi Horvátok Kultúregyesületét a horvát identitás megőrzésére, s ez a Horvát Akadémikusok klubjának szervezetével együtt képviseli a horvátok érdekeit. Az 1955-ös államszerződés őket is elismeri nemzeti kisebbségként. A horvát identitás a 70-es évektől kezdődően határozottabban körvonalazódik, főleg az egyetemi ifjúság körében, akik rendszeresen összejárnak, és anyanyelvükön beszélgetnek, míg hasonló jelenség a magyaroknál nem tapasztalható.

A kb. 15-20 ezres bécsi cseh⁵ közösség a 19. század második felében munkavállalási okokból vándorolt az akkori birodalmi fővárosba.

A szlovákok többnyire Bécsben élnek, s 1992 óta önálló nép csoportként is elismerték őket.

A románok⁶ első okleveles említése a 14. századból való. Ausztria egész területén megtalálhatók. Nép csoportként a románokat és a szintiket 1993-ban ismerték el. Van nép csoporttanácsuk is. Jelenleg 3 roma egyesület működik: a felsőőri „Romaverein Oberwart”, a bécsi „Romano Centro” ill. „Dokumentationszentrum Österreichischer Roma és a Németújvári „Newo Drom”.

Az osztrák kisebbségpolitika jellemzője, hogy országos, tartományi és önkormányzati szinten nem egységes. A tartományok közül a legjelentősebb különbség ma Karintia és Burgenland között figyelhető meg, s ennek gyökerei a Monarchiába nyúlnak vissza. A Habsburgok hatalmuk megszilárdítása érdekében igyekeztek a kisebbségeket az egyház segítségével a császárhű oldalra terelni. Az 1869-es iskolatörvény a Monarchia osztrák oldalán lehetővé tette az egyház és az oktatás kettéválasztását, míg magyar oldalon az oktatás továbbra is az egyház privilégiuma maradt. Burgenlandban 1921 után is köznyelvként használhatták a német mellett a horvátot és a magyart, míg a karintiai állami iskolákban a németesítő törekvés dominált, amelyet tartományi szinten is támogattak. Burgenlandban a nemzeti szocialista időszakban nem volt példa a nemzeti kisebbségek általános üldözésére, így itt nem alakult ki nemzeti ellenállás a náciizmus ellen. A kisebbségekre jellemző, hogy nem szerveződnek pártokba, hanem csatlakoznak valamelyik politikai csoporthoz, amelyek vagy támogatólag, vagy éppen ellenkezőleg hatnak a kisebbségi nyelvhasználatra. (A voralrbergi olaszok esetében a szociáldemokrata párt megalakításában való aktív részvétel hozzájárult a gyors beolvadáshoz, míg a bécsi csehek szociáldemokrata orientáltsága nem jelentett nyelvi asszimilációt.)

⁴ Lélekszámuk 29596, becslések szerint 30-40000. Nyelvük egy 16. századi archaikus nyelvállapotot tükröz, nyelvjárásszigetet alkot. Az ellenreformáció és a barokk ideje alatt kialakult a horvát regionális nyelv írott változata. A nyelv modernizálására való törekvésben nagy szerepet játszik a média, ugyanakkor a burgenlandi horvát szótár is ezt a célt szolgálta. (Első kötete 1982-ben jelent meg.) Különböző szakszótárak elkészítését is tervezik.

⁵ Számuk az 1991-es adatok szerint 9822, becslések szerint 30000.

⁶ Számuk 122, becslések szerint 10-40000. Ez az a kisebbség, amelyik egyik állam területén sem alkot többséget. 2002-ben a finn köztársasági elnök a roma kisebbség Európa Tanácsbeli képviselőjének kialakítása mellett foglalt állást.

Ausztriában a kisebbségpolitika sosem volt létfontosságú, mindig a mindenkori bel-, és külpolitikai helyzetnek próbált megfelelni, így hosszú távú stratégiát sem dolgoztak ki a kisebbségi kérdés megoldására. A Második Köztársaság alatt igyekeztek éppen annyi jogot biztosítani a kisebbségeknek, amennyi a külpolitikai elvárásoknak megfelelt. Az elfogadott alapelv szerint nem kell minden lehetséges jogot biztosítani, csak azt, ami feltétlenül szükséges.”⁷ Ennek eredményeképpen az 1955-ös Államszerződés csak a horvátokat és szlovéneket ismeri el népcsoportként.

Ausztria 1945-ös felszabadítása eltérően hatott Burgenlandra és Karintiára. A szlovének felléptek a náciak ellen, míg a helyi osztrákok inkább támogatták a náci rezsimet. Ez tovább mélyítette a már meglévő etnikai konfliktusokat Karintiában, ezzel szemben Burgenlandban – a már említett okok miatt – nem voltak feszültségek az etnikumok között. A kisebbségeket tekintve a romák helyzete volt a legrosszabb. Nem változott az állam koncepciója velük kapcsolatban 1945 után sem. A továbbra is aszociális elemeknek és potenciális bűnözőknek tartott cigányság kitelepítéséről 1948-ban belügyminisztériumi rendelet született.

A kisebbségeknek az 1955-ös államszerződésbe vetett reménye hamar szertefoszlott. Az 1955 utáni kisebbségellenes hangulatot az 1959-es kisebbségi iskola- és bírósági nyelvi törvény⁸ bevezetése tovább erősítette, mert ez a törvény a szlovén nyelvet a templom és az otthonok területére szorította vissza. A hivatalos tartományi politika a szlovén nyelv nyílt használatát eltűrte ugyan, de ez haragot váltott ki a többségi osztrák polgárokból. Az 1955-ös államszerződés a burgenlandi kisebbségek jogairól nem rendelkezett. A kisebbségi nyelvek nyilvános használatát semmilyen tartományi rendelet nem szabályozta, így használatuk a hivatalokban elvileg továbbra sem jelentett problémát.

A 60-as években kirobbanó dél-tiroli kérdés hosszú időre megváltoztatta az osztrák kisebbségpolitikát, bár az 1972-ben Olaszországban elfogadott, a dél-tiroliakra vonatkozó törvénycsomag hatással volt Ausztriára is. Karintiában dél-tiroli mintára megpróbáltak egy hasonló, helységnévtáblákra vonatkozó rendelkezést kibocsátani (Ortstafelsturm). Ennek eredményeképpen 1972-ben 205 helységnévtáblát távolítottak el, ami óriási felháborodást keltett.

A politikai pártok megoldást próbáltak keresni a kisebbségi kérdésre. Logikus lépés volt a részükről az a próbálkozás, hogy a választási propagandából kivonják a kisebbségi kérdést. Az ez okból összehívott hárompárti (SPÖ, ÖVP, FPÖ) megegyezés eredménye volt a 76-os népcsoporttörvény megszületése. A népcsoporttörvény kísérletet tett arra, hogy minden kisebbség számára egységes jogalapot biztosítson. A törvénycsomag mégis jól példázza azt, hogy az osztrák kormány az aktuális problémákra nem volt tekintettel, mindig csak krízishelyzeteket próbált intézkedéseivel megoldani.

A kormány úgy gondolta, hogy a kancellári hivatal alá tartozó népcsoporttanácsok a kisebbségi jogokat és problémákat intézményesített formában tudják majd képviselni. Azonban a csak tanácsadói és nem döntéshozói jogkörrel felruházott tanácsok megalakítását az eddig népcsoportként elismert kisebbségek (szlovének, horvátok) teljesen érthető módon elutasították. Az 1979-ben saját népcsoporttanácsukat megalakító magyarokat erősen bírálták, sőt kollaboránsoknak is titulálták. Noha a 76-os népcsoporttörvény a magyarokat és cseheket is említi már kisebbségként, a Burgenlandi Magyarok Kulturális Egyesülete 1983-as Máji Deklarációjában annak ad hangot, hogy az államszerződés 7. cikkelyének hatályát, mely a nevesített kisebbségek jogait tartalmazza, terjesszék ki a magyar kisebbségre is.

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy az 1976-os törvény az osztrák kisebbségpolitikai problémák megoldásában sikertelennek bizonyult.

A 80-as évek kisebbségi megnyilvánulásaiban új tendenciák figyelhetők meg: Egyrészt a népcsoportok felismerik, hogy a média mint eszköz nagyon jó lehetőséget ad érdekeik

⁷ (Nicht „soviel Rechte wie möglich“ war die Maxime, sondern „sowenig Rechte wie unbedingt nötig!“)

⁸ Minderheitenschulgesetz und Gerichtssprachengesetz

érvényesítésére. Másodsorban az Alkotmánybíróság segítségével egyéni panaszosok érnek el törvénymódosításokat.⁹ Emellett lazul a kisebbségek nagypártokhoz való kötődése, megindul egyfajta politikai újraorientálódás.¹⁰ Ezek a tendenciák mind a kisebbségi öntudat erősödését mutatják.

A határok megnyitása újabb fordulatot hoz, s egyben fokozódik a kisebbségi nyelvek iránti érdeklődés is. Az osztrák kisebbségpolitika bel- és külpolitikai helyzettől való alapvető függése 1989 után ismét megmutatkozott. Erre példa, hogy a Magyar Köztársaság felfokozott érdeklődése a bécsi magyarok iránt azt eredményezi, hogy őket is elismerik 1992-ben a magyar népcsoport részeként. Meglepő módon 1993-ban a romák és szintik népcsoportként való elismerését is törvénybe iktatták. Ausztria ügyelt arra, hogy a Waltheim-vita után ne kerüljön újabb nemzetközi konfliktusok közelébe.

Az ausztriai többség és a kisebbségek konfliktusmentes időszakának a halálos áldozatokat is követelő 1994-95-ös bombamerényletek vetettek véget. Az elmúlt években hasonló atrocitásokra nem volt példa.

A nemzetközi dokumentumok és a helyi joggyakorlat

A kisebbségvédelem történetében döntő változást hoztak az első világháborút lezáró békekötések. Ennek előzményeként kell megemlítenünk a wilsoni 14 pontot, amely békeprogram egyik gondolata éppen az Osztrák-Magyar Monarchia sorsáról szól: „Ausztria és Magyarország népeinek az önálló (autonóm) fejlődés legnagyobb lehetőségét kell megadni”. Ezen wilsoni pontok szellemében hozták létre azt a különbizottságot 1919 májusában, amelynek feladata a kisebbségi jogvédelemmel foglalkozó szerződéstervezetek kidolgozása volt, azaz minden békeszerződésnek volt egy kisebbségvédelmi része is. Erre azért volt szükség, mert az első világháborút követően nagymértékben átrajzolódtak Európa keleti felének határai, és az új államhatárok nem estek egybe az etnikai határokkal. Bár kisebbségi jogvédelemre a trianoni békeszerződések aláírásakor kilenc állam kötelezte magát (Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Ausztria, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia, Törökország, Bulgária és Görögország), a végrehajtást biztosító jogi garanciák hézagossága miatt a szerződések elvi jelentősége sokkal nagyobb a nemzetközi jogvédelemben, mint annak gyakorlati megvalósulása a kisebbségek életében. Ennek oka, hogy a Népszövetség Tanácsa csak akkor volt köteles foglalkozni a beérkező panaszokkal, ha egyik tagja azt előterjesztésre fontosnak tartotta. Így az első világháborút lezáró – leginkább a nagyhatalmak politikai érdekeit és céljait szolgáló – párizs-környéki békék kisebbségi jogvédelmi rendszere (ami St. Germain-i szerződés néven vonult be a szakirodalomba) rövidesen összeomlott és csak formális kereteket biztosított.

A második világháború alatt véghezvitt fasiszta népiptás következtében kialakult egy olyan szemlélet, amely a kollektív jogok (ebbe a csoportba tartozik a kisebbségi jogvédelem is) helyett az egyéni jogvédelmet tartotta fontosabbnak. Az időszak domináns politikusainak megnyilvánulásai is ezt a szemléletet tükrözték: „...a nemzeti kisebbségek kiűzése a leginkább kielégítő és célravezető megoldásnak látszik.” (Churchill, 1944. dec.15.)¹¹

⁹ Egy klagenfurti orvos bírósági úton eléri, hogy az anyanyelvi oktatáshoz való jog helységtől függetlenül érvényes legyen, és az 1959-es kisebbségi iskolai törvény ezzel ellentétes rendelkezéseit hatályon kívül helyezzék.

¹⁰ A Zöld Párt képviselőjeként került a parlamentbe az első kisebbséget képviselő politikus, a szlovén Karel Smolle. A 80-as évek elején létrejön az Osztrák Kisebbségek Információs Központja, amely a politikai munka koordinátora is egyben.

¹¹ Für Lajos 1998. 320-324.

„Csehszlovákia nemzeti állam lesz, nemzeti kisebbségek nélkül; ezt a célt pedig részben a kisebbségek kiűzésével, részben erőszakos asszimilálásukkal kell elérni.” (Beneš)¹²

„A mi célunk az legyen, hogy a faji kisebbségek asszimilálódjanak azokban az országokban, ahol élnek; sokkal inkább, mint az, hogy meghosszabbítsuk az életüket.” (Hood)

Ezen nemzetközi hangulat eredménye, hogy sem az ENSZ Alapokmányába (1945 június), sem az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatába (1948), nem került bele a kisebbségek jogaival foglalkozó külön cikkely. (Ám ez utóbbi népirtásról szóló kiegészítő egyezménye már kisebbségi csoportokat említ.) „Ha tiszteletben tarják az egyéni emberi jogokat, nincs szükség a kisebbségek jogának proklamálására” – mondja E. Roosevelt. Kisebbségi csoportjogról először az ENSZ által 1966-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikkelye tesz említést.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tevékenységének folyamatában érdemes kiemelni a helsinki konferenciát (1975), a bécsi utótálálkozót (1989), a koppenhágai konferenciát (1990) és az isztambuli konferenciát (1999). Ezen tanácskozások zárónyilatkozatai a kisebbségi jogokat egyéni és kollektív jogként is értelmezik, kimondják a határok sérthetlenségét, a kisebbségekhez való tartozás egyéni megválasztásának jogát stb.

Az Európa Tanács (ET) keretében a kisebbségek védelmében született alábbi nemzetközi dokumentumokat érdemes megemlíteni:

– Az Emberi Jogok Európai Egyezményének bizonyos cikkelyeit (1950) - pl.: 14-es – fel lehet használni a kisebbségek védelmében.

– Az ET Parlamenti Közgyűlésének 1134-es (1990) ajánlásában – főleg a Kelet-Európában lezajlott politikai változások hatására – azt javasolta a Miniszteri Bizottságnak, hogy a nemzeti kisebbségek védelmére dolgozzon ki egyezményt.

– Az ET Parlamenti Közgyűlésének 1201-es ajánlása (1993) először tesz kísérletet a „nemzeti kisebbség” definiálására, de egyértelművé teszi, hogy a menekülteket, migránsokat, vendégmunkásokat, bevándorlókat nem tekinti nemzeti kisebbségeknek, a cigányokat azonban igen. Az ajánlás 5. cikkelye alanyi jogként nevezi meg a kisebbségi nyelven történő névhasználatnak, az oktatásnak, a közéletben való részvételnek és kulturálódásnak, valamint a politikai pártalapításnak a jogát. A 11 törvénycikk arról rendelkezik, hogy azokon a területeken, ahol a nemzeti kisebbségek többségben vannak, joguk van autonóm hatóságok felállításához. Ez az elgondolás a többség számára mindig a függetlenségre való törekvést jelenti, és ezért politikai ellenállásba ütközik.

– A Keretegyezmény (1994) olyan dokumentum, amelyet kifejezetten a kisebbségek védelmének szentelt az ET. A kisebbségek definícióját nem tartalmazza, mert a felek nem tudtak olyan meghatározást találni, amelyben egyetértettek volna. Noha a 3. tc. tartalmazza az identitásválasztás szabadságához való jogot, a rendelkezések többsége állami kötelezettségeket fogalmaz meg kisebbségi jogok helyett a következő „nagyvonalú” terminusokkal: „...a felek törekedni fognak arra, hogy...figyelembe véve sajátos körülményeiket”, „...a felek tartózkodnak olyan intézkedések meghozatalától...” stb.

– Állami kötelezettségvállalásokat fogalmaz meg alanyi jogok helyett a Nyelvi Charta (1992) is, s hasonlóan a Keretegyezményhez, megsértése esetén nem lehet Az Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordulni, csak az adott állam jelentéseire reflektálva fogalmaz meg ajánlásokat a Miniszteri Bizottság. A Nyelvi Charta 1törvénycikke tartalmazza a kisebbségi és regionális nyelvek definícióját, Preambuluma pedig elidegeníthetetlen jogként fogalmazza meg a regionális vagy kisebbségi nyelv magánéleti és közéleti gyakorlásának jogát. A III. rész 90 rendelkezése közül az államok kötelesek legalább 35-öt teljesíteni.

¹² Für Lajos 1988.

A legfontosabb nemzetközi dokumentumokból látható, hogy legtöbbjük alanyi jogok helyett állami kötelezettségeket fogalmaz meg, valamint ellenőrzési rendszere pedig az államok jelentésein alapul. Gyengíti az egyezmények jogi erejét és egyben a kisebbségek jogait is az a hézagos megfogalmazás, amely túl nagy mozgásteret enged az államoknak, hogy sajátos körülményeiknek megfelelően alakítsák kisebbségpolitikájukat.

Ausztriában a népcsoportokra vonatkozó jogforrások részben a Monarchia korabeliek, részben az Első és Második Köztársaságból származnak. A következőkben megfigyelhető, hogy a szövetségi államon belüli jogalkotás igyekszik megfelelni a nemzetközi jogi elvárásoknak.

A népcsoportokra vonatkozó alkotmányjogi források közül elsőként az Osztrák-Magyar Monarchia 1867/142-es számú állami alaptörvényének 19. törvénycikkében találkozunk a kisebbségek (néptörzsek= Volkstämme) széleskörű védelmével: „Az állam összes nemzete egyenjogú... Az állam elismeri az országszerte használatos nyelvek egyenjogúságát az iskolákban, hivatalokban és a nyilvános életben.”

A St. Germain-i államszerződés 1920/303 számú törvényének 62-től 69-ig terjedő törvénycikke tartalmaz kisebbségvédelmi jogokat, amelyek a wilsoni pontok hatására kerültek az államszerződésbe.

1955-ös államszerződés 1955/152-es 6-7. törvénycikke tartalmaz kisebbségi jogokat. A 7.tc. a szlovén és horvát kisebbségeket népcsoportként jelöli meg, és területileg három szövetségi tartományban szabályozza jogaikat: Karintiában, Stájerországban és Burgenlandban. Kimondja, hogy a szlovén és horvát kisebbség ugyanazokat a jogokat élvezi, mint bármelyik osztrák állampolgár, beleértve saját nyelvhasználatuk jogát is, de nem határozza meg, hogy kik és milyen kritériumok alapján sorolhatók a szlovén vagy horvát kisebbségekhez. Kimondja az alapfokú oktatáshoz való jogot horvát és szlovén nyelven, és engedélyezi az anyanyelvi középfokú oktatást is korlátozott mértékben, de a megfogalmazás itt sem pontos és egyértelmű. A törvényi szabályozás előírja az iskolai tantervek kidolgozását, valamint azt, hogy az Oktatási felügyeletnél létre kell hozni horvát és szlovén iskolákkal foglalkozó osztályokat. Hivatali nyelvként a német mellett lehet a horvátot és szlovént is használni. A törvény meg sem említi a cseh és a magyar kisebbséget. Lehetővé teszi kétnyelvű helységnévtáblák használatát is, de pontatlansága miatt ez napjainkban is problémákat okoz.¹³ Az elszorított hátrányos elbírálások miatt az 1968-ban megalakult Burgenlandi Magyar Kultúregyesület 1983. május 5-én alkotott Májusi Deklarációjában azt a határozatot hozta, hogy az 1955-ös Államszerződés 7. törvénycikkét teljes mértékben magára is vonatkoztatja.

A törvényi szabályozások sorában jelentős az 1976-os népcsoporttörvény (Volksgruppengesetz), amely kerettörvény, és leginkább általános megfogalmazásokat tartalmaz; a konkrét rendeletek kidolgozását a szövetségi vagy tartományi kormányra hagyja. A szövetségi kormány ezzel kapcsolatban a következő rendeleteket hozta:

- A népcsoporttanácsokról (1977),
- A szlovén-német kétnyelvű település-táblákról (1977),
- Azon intézmények meghatározása, ahol a szlovént mint hivatali nyelvet is lehet használni (1977),
- A népcsoporttanácsok tagjainak járandóságáról (1979),

¹³ A karintiai szlovének az alkotmánybíróság tavaly decemberi döntésére hivatkozva – miszerint ha a népszámlálások 10%-nyi kisebbségi lakost mutatnak folyamatosan, akkor ki kell tenni a kétnyelvű helységnévtáblát – követelnek 394 településre kétnyelvű helységnévtáblákat. Jörg Haider tartományfőnök ezt a követelést egyenesen „esztelenségnek” tartja, sőt az alkotmánybíróság döntését is megtámadta. Haider megnyilvánulása diszkriminatív, országszerte felháborodást okoz, de egyben kisebbségellenes hangulatot is kelt. Az alkotmánybíróság döntése értelmében egyébként még négy településre kerülne ki horvát-német kétnyelvű tábla. A rendelkezésnek magyar vonatkozása nincs. A négy említett (Alsóőr, Felsőőr, Felsőpulya, Őrisziget) településen kívül sajnos sehol nem mutatnak a statisztikai adatok 10%-nyi magyar lakost.

– A horvát nyelv használata a közhivatalokban (1990).

A törvény hiányossága, hogy az oktatásüggyel nem foglalkozik. A gyakorlatban történő megvalósítása ellentmondásos, mert a rendeletek bizonyos népcsoportokra vonatkoznak, másokat pedig meg sem említenek, amint ez a fenti felsorolásból is látszik.

A törvény egyik legfontosabb intézkedésében kimondja, hogy a kisebbségek az újonnan megalakuló népcsoporttanácsokon keresztül tudják érdekeiket érvényesíteni. A népcsoporttanácsok megalakulása azonban nagyon lassan történik. (Az 1979-ben megalakult magyar népcsoporttanács ma már 16 főt delegálhat, amelyből 8 szervezeti és 8 egyházi, illetve politikai, 1989-ben létrejött a szlovén, 1993-ban pedig a horvát népcsoporttanács, amelyek összesen 24 főt delegálhatnak.) A törvény rendelkezik a népcsoportok támogatásáról, a földrajzi elnevezésekről, a nyelvhasználatról a közhivatalokban.

A horvát és szlovén kisebbségi szervezetek kifogásolták, hogy a kisebbségi nyelvhasználat bizonyos hivatalokban nincs egyértelműen szabályozva, így a biztosítók, a kamarák és az önkormányzatok esetében. Gyakran nehezen tudnak delegálni a népcsoporttanácsba olyan személyt, aki alkalmas a feladat ellátására. A népcsoporttanács alapvetően tanácsadó, nem pedig döntéshozó testület, s ez korlátozza hatékonyságát. A tanácsok a szövetségi kormány alá vannak rendelve, de eredményességüket visszaveti, hogy a tartományi kormányok nem vonják be őket a döntés-előkészítésbe, holott ezt a törvény lehetővé tenné.

A mindennapi életben az anyanyelvhasználat a hivatali közegben (Amtssprache) valósult meg leginkább, de csak a szlovén és a horvát nyelv esetében, azonban ezt az illető népcsoportok nem tartják kielégítőnek. A felkínált lehetőséget ugyanakkor különböző mértékben veszik igénybe, vagy egyáltalán nem használják ki. A hivatali formanyomtatványokhoz nem lehet hozzájutni az adott kisebbség nyelvén. A törvény szerint azokban hivatalokban, ahol a kisebbség nyelvét nem beszéli egy alkalmazott sem, kötelező tolmácsot biztosítani, de erre általában pénzügyi okok miatt nincs lehetőség, vagy egyes népcsoportok (például a magyarok) nem is igénylik.

A topográfiairrendelet (Topographieverordnung – Burgenland, BGBI.IINr. 170/2000) lehetővé teszi, hogy a helységnévtáblákon szereplő elnevezéseket ne csak német, hanem horvát és magyar nyelven is feltüntessék. A magyar települések közül az alábbiakra kerültek ki kétnyelvű táblák: Felsőőr, Alsőőr, Órisziget, Felsőpulya. Ezeken a településeken a magyar nyelv 2000. október 1-től a hivatalokban is használható.

Az Alkotmánybíróság 2002. június 26-án kiadott rendelete újra megerősítette, hogy az 1955-ös államszerződés 7. törvénycikke a karintiai szlovének által lakott teljes területre vonatkozik, s elismeri a kétnyelvű iskoláztatáshoz való jogot, elfogadja a szlovént második hivatali nyelvként, illetve biztosítja a kétnyelvű helységnévtáblák kihelyezéséhez való jogot.

A magyarországi jogrendszer változásai és a kisebbségek

Egészen az 1989-90-es rendszerváltásig nem voltak olyan szervezetek a magyar kormányzati rendszerben, amelyek a határon túli magyarsággal kapcsolatos feladatokat láttak volna el. Az egyes szocialista országokkal a szocialista internacionalizmus jegyében kötött barátsági szerződéseknek nem voltak kisebbségi kérdésekkel foglalkozó részei (pl. a Szovjetunióval kötött 1967. évi VI. tv.), mivel a kisebbségi ügyet az egyes országok belügyének tekintették.

Az alapszerződések és a kisebbségi egyezmények között sem találunk olyat, amely Magyarország és Ausztria között jött volna létre 1989-től napjainkig, noha minden olyan szomszédos országgal született ilyen szerződés, ahol magyarok kisebbségben élnek.

Egy 1999-es találkozón, amelyen a magyar kormányzati vezetők és a határon túli magyar szervezetek képviselői vettek részt, határozták el a résztvevők a Magyar Állandó Értekezlet

(MÁÉRT) megalakítását. A MÁÉRT üléseire a burgenlandi magyarság köréből először 2001-ben hívtak meg delegációt.

A határon túli magyarság körében utolsóként Ausztriában, 2001-ben Alsóőrben létrejött az Illyés Közalapítvány alkuratóriuma, amely évi 9 millió forint támogatást biztosít a burgenlandi magyarok kulturális költségeihez.

A mindennapok gyakorlata

Egyházi élet

1918 után a kisebbségi státusba került magyarság életében az egyháznak is döntő szerep jutott a magyar nyelv megtartásában. A legnehezebb időszak 1938-ban kezdődött. A hitleri diktatúra nem vett tudomást a kisebbségekről. Megszűntek a felekezeti iskolák. Az „idegen szóért” börtön járt. Misét és istentiszteletet viszont tarthattak az egyes kisebbségi nyelveken.

A magyar népcsoport három felekezethez tartozik: Felsőpulya és Alsóőr lakói katolikusok, a felsőőriek reformátusok vagy katolikusok, az őriszigetiek pedig luteránusok. Ma mind a négy településnek van magyar ajkú lelkésze. A legnagyobb gond a pulyaiak magyar nyelvű miséjének megtartásával kapcsolatban merült fel. A településen a redemptoristák¹⁴ látták el lelkészi feladatukat 1934 óta, de a helyiek elmondása szerint a magyar nyelv ápolásáért nem tettek túl sokat, és a gyerekeket sem tudták megnyerni a hittanórákon. Hosszas utánajárással a püspöknél sikerült elérni, hogy a településen lelkészváltás következzen be 2002-ben.

Az 1976-os Népcsoporttörvény szabályozza az egyházak támogatását, illetve a tanácsba delegáltak összetételét. Az egyházak támogatottsága az egyéb szervezeti juttatásokhoz képest igen alacsony. (2001-ben: a Felsőőri Református Egyházközség: 50.000 ATS, a Szigeti Evangélikus Gyülekezet: 30.000 ATS, a Római Katolikus Plébánia Alsóőr: 25.000 ATS és a Római Katolikus Plébánia Középpulya: 75.000 ATS támogatást kapott.) A népcsoporttanácsba ma is 1-1 képviselőt küldhet a katolikus, ill. a protestáns (evangélikus és református) egyház.

Őriszigetre 1992-ben egy fiatal lelkészpár érkezett, akik nemcsak hitükben, de magyarságukban is igyekeznek erősíteni a kb. 300 lelkes falut. Burgenlandban általában hetente egyszer tartanak misét a kisebbség nyelvén, vasárnap. A horvátok esetében előfordulnak egynyelvű, ill. kétnyelvű misék is. A horvátok és a szlovének katolikusok. A paphiány a horvát kisebbségre is jellemző.

Oktatásügy

Az anyanyelvi oktatáshoz való jog a legfontosabb feltétele a kisebbségek fennmaradásának. Mivel térségünkben az államhatárok és a nemzetiségek által lakott területek határai nem esnek egybe, így ez általános problémának tekinthető. Bár az államok nemzetközi és belső szerződésekben is garantálják a kisebbségek anyanyelvi művelődésének jogát, a hatályos törvények gyakorlati megvalósulása más képet mutat, holott ez nemcsak az egyes állampolgároknak, hanem az egész régióknak is érdeke lenne, valamint illeszkedne az Európai Unió multikulturális szemléletéhez, illetve a kisebbségi nyelvet és kultúrát támogató álláspontjához is.

¹⁴ A Redemptoristák /Megváltóról elnevezett missziós papok társulata/ kongregációja 1732-ben alakult meg Ligouri Szent Alfonz vezetésével. Elhatározása szerint feladatuk a vidék elhagyatott népének lelki gondozása. 1749-ben nyerte el a pápai jóváhagyást, és hamarosan - különösen amikor Hofbauer Szent Kelemen az Alpoktól északra fekvő országokba is elvitte a rendet - az egyház legnagyobb újkori férfi szerzetévé fejlődött, amely mind a mai napig tevékenykedik, főleg népmissziókban és lelkipásztorkodásban. Lásd: Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza.

A kisebbségi oktatás szempontjából a világban sok jó és sok elfogadhatatlan modell is létezik. Vannak olyan kisebbségi iskolák, amelyekben a kisebbség nyelvén tanítanak minden tantárgyat az alapfokú oktatás első éveiben. A következő, még működőképes fokozata a kisebbségi oktatásnak az, amikor az anyanyelvet, irodalmat, történelmet, földrajzot és az éneket tanítják anyanyelven, a kevésbé szubjektív és kultúrához nem kötődő tantárgyakat pedig az állam nyelvén. A harmadik, de már elfogadhatatlan modellben is szerepel az anyanyelv oktatása heti pár órában – idegen nyelvként. Ez a modell nem menti meg a kisebbséget anyanyelvének elvesztésétől.

Ausztria már a St. Germain-i kisebbségvédelmi szerződésben kénytelen volt kötelezettséget vállalni arra, hogy biztosítsa a kisebbségek számára az anyanyelvi oktatást. 1921-ben a Csehszlovákiával kötött Brünni szerződés is tartalmaz kisebbségvédelmi jogokat a bécsi csehek oktatásával kapcsolatban. Bár az 1937-es iskolatörvény lehetővé tette a kétnyelvű oktatást, a német nacionalizmus időszakában ennek érvényesítéséről szó sem lehetett. 1938 után megszűntek a kisebbségi egyházi iskolák, a II. világháború után pedig a magyar nyelv már csak választható tantárgyként szerepelt. A törvény szerint a kisebbségi nyelv akkor lehet az oktatás nyelve, ha az adott településen, a legutolsó népszámlálás szerint legalább a lakosok 70%-a a kisebbséghez tartozik. Ha 30-70% között van ez az arány, akkor az oktatás nyelve német és kisebbségi. Ha kevesebb, mint 30%, akkor a német az oktatás nyelve, jóllehet az önkormányzat, ill. az iskola döntése alapján fakultatívan tanulhatják a saját nyelvüket. A törvény megvalósításában az jelentett problémát, hogy az osztrák népszámlálások a használati nyelvre, nem pedig az anyanyelvre kérdeztek rá. Az 1955-ös államszerződés a szlovének és horvátok számára teszi lehetővé három tartományban (Burgenland, Karintia, Stájerország) a kisebbségi oktatást elemi iskolai szinten, és korlátozott mértékben középfokon.

Szlovén kisebbségi oktatás

Karintiában 5 kétnyelvű magánóvoda működik (1990-es adat), és léteznek olyan önkormányzati óvodák is, ahol folyik szlovén oktatás. A gyakorlat azt igazolja, hogy megvalósulás nem annyira a törvényektől függ, hanem az igénytől és a pénztől. A Karintiai Kisebbségi Iskolatörvény szlovén területeken teszi kötelezővé a kétnyelvű oktatást. A diákoknak beiratkozásnál jelezniük kell erre vonatkozó igényüket.

A törvény kétfajta oktatási formát tesz lehetővé: 1. kizárólag szlovén nyelvű alapfokú oktatást az általános iskolában (Volksschule und Hauptschule), 2. kétnyelvű oktatást az általános iskolákban. Az első típus érdektelenség miatt nem valósult meg, a második típus pedig a következőképpen alakult a gyakorlatban: az 1-3 osztályokban kétnyelvű, a 4-8-ig német nyelvű az oktatás, és heti 4 órában kötelezően tanulják a szlovén nyelvet. 1990-ben egy alkotmánybíróági végzés értelmében a szlovén oktatás területi hatályát kiterjesztették. A kisebbség bizonyos köreiben ez félelmet ébresztett, mert szerintük a törvény a szlovénnek, mint (idegen) nyelvnek az oktatását erősíti, s ezzel a szlovén tannyelvet háttérbe szorítja.

1957-ben megalakult Klagenfurtban a Szlovén Szövetségi Gimnázium, ahol évi 450 diák tanulhat kizárólag szlovén nyelven. 1990-től ugyanitt nyílt meg a kétnyelvű Kereskedelmi Szakközépiskola (Handelsakademie). A klagenfurti Szövetségi Pedagógiai Főiskolán képeznek tanítókat szlovén és kétnyelvű osztályok számára.

A burgenlandi helyzet

Az óvodákkal kapcsolatos rendeletek megalkotása a tartományok feladata. 1989, 1994 után 2002 júliusában kiadták a legfrissebb burgenlandi óvodatörvényt, amely heti 6 óra helyett 9 órában határozza meg azt a minimális óraszámot, amelyet a kisebbség nyelvén tartott foglalkozásokra kell fordítani. A törvénynek azt a pontját sérelmezik a kisebbségek, amely

kimondja, hogy a kétnyelvű óvónőnek két éven belül le kell tennie mindkét nyelvből a nyelvvizsgát. A törvény lehetővé teszi, hogy a bölcsődékben és a napközi otthonokban is tanítsák a kisebbségi nyelvet.

1994-es kisebbségi iskolatörvény egész Burgenlandban biztosítja a kétnyelvű oktatást, ha a szülők legalább 25%-a ezt kívánja. A kisebbségi nyelv alternatív tantárgyi oktatásához a diákok minimális létszámát 25-ről 8-ra csökkentették, de egy már működő csoport akár 5 bejelentett iskolással is folytathatja a munkát.

1992/93-ban a négy magyar tannyelvű óvodában 35 gyereket neveltek. Felsőpulyán 2000-ben kb. 75-80 gyerek tanult játékosan magyarul heti húsz órában, noha a törvény a kilenc óra minimumot teszi kötelezővé. A gyerekek a város több rendezvényén bizonyították, milyen szép eredményeket értek el.

Általános iskolai szinten az 1998/99-es tanévtől van arra lehetőség, hogy az 1-4. osztályban a gyerekek idegen nyelvként tanulják a magyar nyelvet heti 2–3 órában. Beiratkozáskor jelezni kell ezt a szándékot, s ha a gyerekek vállalták a magyar nyelv tanulását, akkor azt négy évig kötelezően tanulni kell. Hasonló a helyzet a felső tagozatban is; az osztály fele horvátot, másik fele magyart tanulhat heti 4 órában. Két kétnyelvű elemi iskolában és kilenc magyar alternatív tantárgyú elemi iskolában 50 gyerek tanult két nyelven, és 170 választotta alternatív tantárgyként a magyart. Ma egyetlen kétnyelvű elemi iskola létezik Alsóőrben, és 21 magyar alternatív tantárgyú elemiben oktatják a magyart. (Kiegészítő adat: 1989-ben az általános iskolákban 525-en tanultak horvátul és 79-en magyarul. Burgenlandban 2001/2002-ben már kb. 660 diák tanult magyarul.)

Az 1962-ben alapított felsőpulyai gimnáziumban 1987-ben indították el azt a horvát-magyar nyelvű ún. „pannon osztályt”, amelyben a diákok heti 3 órában tanulhatják anyanyelvüket idegen nyelvként. A Felsőőri Kéttannyelvű Gimnázium magyar diáklétszáma évről évre növekszik (ezek azonban nemcsak népcsoportbeliek). 2002-ben heten érettségiztek magyarból. Ez évtől a nagymartoni kereskedelmi akadémián bevezették a magyar nyelv tanítását.

Horvát nyelvet három burgenlandi gimnáziumban lehet tanulni választható kötelező tárgyként (Oberpullendorf, Eisenstadt, Oberschützen). A 80-as évektől a horvát nyelv és kultúra erős fejlődésnek indult: 1982-ben megjelent a burgenlandi horvát-német szótár első kötete, rádió és tv adások hallhatók horvát nyelven, a horvát egyesületek kiemelt pénzügyi támogatást kapnak stb. Ez a széleskörű horvát nyelvhasználat tovább erősíti az identitástudatot. A Szabadbárádon (Grosswarasdorf) működő horvát művelődési ház (KUGA) számos kisebbségi rendezvénynek adott otthont. A nyelvmegőrzés szempontjából fontos volt az anyaországi horvátokkal való kapcsolat felvétele.

Anyanyelvi oktatás az 1994-es iskolatörvény óta a roma népcsoport számára is lehetséges. Megalakult a Burgenlandi Romák Népfőiskolája. A roma nyelvet írásban is lehet használni – a grazi egyetem nyelvészeti tanszéke segítségével elkészült egy roma-német szótár is.

Bécs (csehek): A Komenius Egyesület tart fenn Bécsben egy óvodát és egy magán általános iskolát (Volks- und Hauptschule) évi 150 diákkal.

Összességében elmondhatjuk, hogy az ausztriai kisebbségek – kevés kivételtől eltekintve – a kisebbségi nyelvet „idegen” nyelvként tanulják átlagosan heti 2-3 órában. Bár a statisztikai adatok fellendülést mutatnak, nő a kisebbségi nyelvet tanulók száma, a jelenleg biztosított oktatási rendszer mégsem alkalmas sem a nyelvelsajátításra, sem a kulturális kötődés megerősítésére, sem az asszimiláció lassítására.

Média

A média szerepe a kisebbségek életében szintén nagy jelentőségű. Ausztriában az ORF-nél a horvát és szlovén kisebbség önálló szerkesztőséggel rendelkezik, és az adó a kisebbségek számára is elfogadható percidejű adásokat sugároz. A magyarok a horvát szerkesztőségen

belül kaptak csak helyet. A BMKE 2000-ben Felsőpulyán közzétett sajtónyilatkozatában sérelmezi a burgenlandi magyarsággal szemben tanúsított példátlan bánásmódot. Követelték a heti 30 perces magyar nyelvű rádióadás bővítését 255 percre, valamint, hogy az ORF horvát nyelvű hírei után naponta 3 alkalommal hangozzon el 5 perces magyar nyelvű híradás, valamint legyen naponta egy önálló 20 perces magyar nyelvű rádióadás.

Követelték, hogy havi rendszerességgel, minden hónap első vasárnapján sugározzanak magyar nyelvű tévéadást is (az eddigi évi négy alkalom helyett), valamint egy magyar nyelvű szerkesztőség létrehozását. A követelések nagy része továbbra sem valósult meg.

Nyelvhasználat a hivatalokban, üzletekben és a mindennapi beszédhelyzetekben

A közéletben, a hivatalokban a törvény lehetővé teszi az anyanyelv használatát, de a feltételeket legtöbbször nem teremtik meg ehhez. Az is előfordul, hogy a kisebbségek nem élnek a törvény adta lehetőségekkel, mert úgyis tudnak németül. A vasfüggöny leomlásával egyre nagyobb az érdeklődés a kisebbségi nyelvek iránt, a határ melletti falvakban örülnek, ha magyar eladót foglalkoztathatnak. A magyar falvak köznyelve is inkább a német, de aki tud, szívesen megszólal magyarul.

Összegzés

Ausztriában a kisebbségpolitika sosem volt létfontosságú, mindig mindenkor a bel-, és külpolitikai helyzetnek próbált megfelelni, így hosszú távú stratégiát sem dolgoztak ki a kisebbségi kérdés megoldására. A legtöbb konfliktus forrása az 1955-ös Államszerződés 7. cikkelye, amely két kisebbség számára biztosítja a többségi jogokat, azonban ezeknek a gyakorlatba történő átültetése mai napig nem valósult meg. Az 1976-os Népcsoporttörvény azért nem jelent megoldást, mert elfogadása a szlovének és horvátok számára az államszerződésben foglaltakhoz képest visszalépést jelentett. A horvátoknak és szlovéneknek mindig az a bizonyos 7. cikkely a hivatkozási alap a jogaikért folytatott küzdelemben. Noha ennek a hatályosságát azóta több rendelet is megerősíti, a törvénynek mégsem sikerül érvényt szerezni a gyakorlatban.

Irodalom

- Baumgartner, G. – Müllner, E. – Münz, R. 1989. Identität und Lebenswelt, Ethnische, religiöse und kulturelle Vielfalt im Burgenland. Eisenstadt
- Baumgartner, G. 1995. 6xÖsterreich. Gesichte und Aktuelle Situation der Volksgruppen. Hrsg. Von Ursula Hemetek für Initiative Minderheiten. Klagenfurt, Celovec: Drava Verlag
- Bauböck, R. – Baumgartner, G. – Perchinig, B. – Pintér, K. 1988. ... und raus bist du! Ethnische Minderheiten in der Politik, Wien
- Burgenländische Ungarn 2001. Burgenländisches Jahrbuch. Eisenstadt: Österreichische Volksgruppenzentrum
- Burgenthal, Th. 2001. Nemzetközi emberi jogok. Budapest: Helikon
- Für Lajos 1988. A kisebbségi jogvédelem történetéből. Magyarok a Kárpát-medencében. Szerk. Glatz Ferenc. Budapest: Pallas, 320-324
- Gal, Susan 2002. Mi a nyelvcseré és hogyan történik? A.Jászó A. – Bódi Z. (szerk.) Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény. Budapest: Tinta Könyvkiadó
- Grundlagenbericht der Bundesregierung über die Lage der Volksgruppen in Österreich. 1977. Bundespressdienst. Die Obere Wart, Oberwart
- Henke, R. 1988. Leben lassen ist nicht genug - Minderheiten in Österreich. Wien: Kremayr&Scheriau

- Holzer, W. – Münz R. (Hg) 1993. Trendwende? Sprache und Ethnizität im Burgenland, Passen Verlag,
- Kiss J. (szerk.) 2001. Magyar dialektológia. Budapest: Osiris
- „Magyarok a Világban – Kárpát Medence” 2001. Budapest: Ceba Kiadó (A burgenlandi részt: Csoknyai Péter, Galambos Iréneusz, Kelemen László szerkesztették)
- Pfeil, B. S. 1999. Die Erhaltung von Minderheitensprachen in Europa und das aktuelle Europarat-Instrumentarium. Europa Ethnica. Vierteljahresschrift für Nationalitäten-fragen 56. Jg. 2–18. p.
- Somogyi László 2001. „Die Burgenländischen Magyarern” – saját kiadás, Felsőlövő
- Suppan, A 1983. Die österreichischen Volksgruppen. Tendenzen ihrer gesellschaftlichen Entwicklung im 20. Jahrhundert, Wien.
- Szeberényi Lajos 1988. Őrvidéki magyarok. Felsőőr (=Őrségi füzetek)
- Szépe György 2001. Nyelvpolitika: Múlt és jövő. Pécs: Iskolakultúra
- Veither, Th. 1970. Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich. Wien.
- Veither, Th. 1979 Das österreichische Volksgruppenrecht seit dem Volksgruppengesetz. Wien
- Wien.Volksgruppenreport (1996, 1997, 1998, 1999) - Österreichisches Volksgruppenzentrum
- Widder, R. (Hrsg.) 2000. „Geschichte der Österreichischen Bundesländer seit 1945 – Burgenland”. Köln–Weimar: Böhlau Verlag,
- www.aeiou.at
- www.umiz.at
- www.volksgruppen.orf.at/orf
- www.zigh.at/bk/rechte/htm
- Zsiga Tibor 1991. Burgenland, vagy Nyugat-Magyarország - Burgenland oder Westungarn. Oberwart: Burgenlandi Magyar Kultúregyesület / Burgenländisch-Ungarischer Kulturverein